

УДК 331.1: 330.142

Димченко О.В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємств,
бізнес-адміністрування та регіонального розвитку
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова*

Тараруєв Ю.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств,
бізнес-адміністрування та регіонального розвитку
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова*

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ПРОЦЕСІ ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті визначено поняття інтелектуального капіталу, вартість якого запропоновано визначати як вартість створених працівниками підприємства інтелектуальних активів. Запропоновано співвідношення для визначення ефективності використання інтелектуального капіталу підприємств. Надано рекомендації щодо застосування інтелектуального капіталу підприємств у процесі визначення їх конкурентоспроможності.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальні активи, вартість інтелектуального капіталу, ефективність використання інтелектуального капіталу підприємств, конкурентоспроможність підприємств.

Дымченко Е.В., Тараруев Ю.А. ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО КАПИТАЛА В ПРОЦЕССЕ ОЦЕНИВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье определено понятие интеллектуального капитала, стоимость которого предложено определять как стоимость созданных работниками предприятия интеллектуальных активов. Предложено соотношение для определения эффективности использования интеллектуального капитала предприятий. Предоставлены рекомендации по применению интеллектуального капитала предприятий в процессе определения их конкурентоспособности.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальные активы, стоимость интеллектуального капитала, эффективность использования интеллектуального капитала предприятий, конкурентоспособность предприятий.

Dymchenko O.V., Tararuyev Yu.O. THE APPLICATION OF INTELLECTUAL CAPITAL FOR EVALUATION THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

The concept of intellectual capital is defined, the value of which is proposed to define as the value of intellectual assets created by the employees of the enterprise in the article. Also the ratio for determining the efficiency of the intellectual capital of enterprises is proposed. The recommendations for the application of intellectual capital of enterprises in the process of determining their competitiveness are performed.

Key words: intellectual capital, intellectual assets, value of intellectual capital, efficiency of enterprise intellectual capital application, competitiveness of enterprises.

Постановка проблеми. В умовах появи, успішного функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, що за змістом та результатами діяльності відносяться до так званої інноваційної, або нової, економіки, зростає актуальність вирішення проблем оцінки та ефективного використання інтелектуального капіталу, а також врахування цього ресурсу в процесі визначення конкурентоспроможності підприємств.

Будь-яке підприємство незалежно від галузевого спрямування, специфіки продукції, організаційної структури або інших особливостей прагне до інноваційного розвитку через залучення інтелектуального капіталу, але виконання цього завдання ускладнюється тим, що, по-перше, існують суттєві розбіжності щодо сутності інтелектуального капіталу; по-друге, інтелектуальний капітал існує виключно як економічна категорія і не сприймається спеціалістами-практиками через відсутність зрозумілих критеріїв його оцінки. Все це приводить до того, що інтелектуальний капітал не використовується вітчизняними підприємствами, що обумовлює ігнорування його і як важливого фактору, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Таким чином, проблеми ідентифікації, оцінювання та використання інтелектуального капіталу

є надзвичайно актуальними, а їх комплексне дослідження сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств і прискорить їх інноваційний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи позиції науковців щодо визначення сутності інтелектуального капіталу, відзначаємо результати досліджень таких з них, як, зокрема, Е. Брукінг, О.Б. Бутнік-Сіверський, Л. Едвінссон, М. Мелоун, О.В. Кендюхов, Л.Г. Мельник, О.Дж. Гелбрейт, К. Снейбі, А. Стюарт, Т.В. Понедільчук.

Серед публікацій, що присвячені дослідженню проблем оцінювання конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, особливої уваги заслуговують роботи таких науковців, як, зокрема, С.В. Беляєва, Т.Л. Зубко, С.Г. Кафлевська, Т.І. Ганжа, А.О. Левицька, В.Д. Пантелеєв, О.С. Харитонова, Д.В. Яцковий.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. За результатами робіт названих науковців варто зробити висновок про те, що проблеми, які стосуються визначення сутності та розрахунку величини вартості інтелектуального капіталу, а також застосування його в процесі визначення конкурентоспроможності підприємств, є такими, що вивчені недостатньо і потребують подальшого дослідження.

Зокрема, особливо важливим є теоретичне обґрунтування наукових пропозицій щодо визначення вартості інтелектуального капіталу, оскільки практичне впровадження таких пропозицій дасть змогу підприємствам виділяти капітал цього виду у складі сукупного капіталу та використовувати його для підвищення власної конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі.

Мета статті полягає у визначенні сутності та ефективності використання інтелектуального капіталу з метою врахування його в процесі визначення конкурентоспроможності підприємств.

Для реалізації сформульованої вище мети необхідно реалізувати такі завдання:

- на основі аналізу підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників до тлумачення інтелектуального капіталу запропонувати власне визначення цього терміна;

- запропонувати співвідношення для визначення ефективності використання інтелектуального капіталу підприємств;

- сформулювати рекомендації щодо застосування показників ефективності використання інтелектуального капіталу підприємств в процесі визначення їх конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Визначення сутності інтелектуального капіталу.

Інтелектуальний капітал є порівняно новим поняттям, тлумачення якого є досить різноманітними. Найпростіше визначення інтелектуального капіталу належить Дж. Гелбрейту, який пов'язує інтелектуальний капітал з інтелектуальною діяльністю [1]. Таке визначення є основою для чіткого розмежування інтелектуального капіталу та інтелектуального потенціалу підприємств. Е. Брукінг ототожнює інтелектуальний капітал з важливими для компанії нематеріальними активами, що використовуються для здобуття конкурентних переваг [2]. Т.А. Стюарт також акцентує увагу на цінності інтелектуального капіталу для компанії, визначаючи його як сукупність знань працівників компанії, що визначають її конкурентоздатність [3]. Цінність такого підходу полягає в тому, що інтелектуальний капітал визнається чинником, що підвищує конкурентоздатність компанії. До найбільш поширених варто віднести також точку зору Л. Едвінссона та М. Мелоуна, які розглядають інтелектуальний капітал як суму людського (компетенція та досвід персоналу) та структурного (куди входять клієнтський, організаційний, інноваційний та процесний капітали) [4]. Крім того, для виділення інтелектуального капіталу, інший капітал автор називає фінансовим. Перевагами цього підходу є виявлення у складі інтелектуального капіталу елементу, що може бути втрачений (людський капітал в разі втрати кваліфікації працівників), та його незмінної частини (структурний капітал, що є результатами інтелектуальної діяльності працівників, що належать компанії незалежно від змін складу та структури персоналу, зокрема інтелектуальна власність, організаційна структура). Серед підходів до визначення інтелектуального капіталу особливої уваги заслуговує підхід К. Свейбі, який, як і Е. Брукінг, ототожнює інтелектуальний капітал з нематеріальними активами, пропонуючи виділяти такі його складові: а) індивідуальна компетентність (вміння, освіта, досвід, цінності та діяльність людей); б) внутрішня структура підприємства (результати роботи працівників, що належать підприємству, а саме технології, сис-

тема управління та інформаційного забезпечення та організаційна культура); в) зовнішня структура підприємства (зовнішнє оточення, імідж підприємства тощо). Варто відзначити, що для оцінювання кожної складової інтелектуального капіталу автор запропонував систему показників, що характеризується такими особливостями:

- під час оцінювання індивідуальної компетентності основна увага приділяється визначенню рівня освіти персоналу та витрат на навчання працівників; крім того, автор пропонує визначати показники, що характеризують питому вагу та результати роботи спеціалістів підприємства;

- внутрішня структура підприємства оцінюється з використанням показників, що характеризують допоміжний персонал, інвестиції в інформаційні технології та термін функціонування підприємства;

- зовнішня структура підприємства оцінюється залежно від якості надання послуг, ефективності маркетингу та наявності фінансових результатів.

У такому виборі показників є певна логіка, але практичне застосування матриці пов'язане з проблемами, оскільки незрозуміло, як усі запропоновані показники узгоджуються між собою [5]. Однак пропозиції К. Свейбі мають певну методологічну цінність, оскільки цей дослідник спробував оцінити інтелектуальний капітал через застосування системи показників, що дає змогу говорити про можливість врахування інтелектуального капіталу під час визначення конкурентоспроможності підприємств.

Аналіз робіт вітчизняних дослідників показує, що вони також активно вивчають актуальні питання ідентифікації та оцінювання інтелектуального капіталу підприємств та мають власні погляди на сутність цієї економічної категорії.

Так, Л.Г. Мельник визначає інтелектуальний капітал як інтелектуальні здібності людей разом зі створеними ними матеріальними і нематеріальними засобами, які використовуються в процесі здійснення інтелектуальної праці [6]. О.В. Кендюхов дотримується схожих поглядів, вважаючи, що інтелектуальний капітал здатен створювати нову вартість інтелектуальних ресурсів підприємства, представлених людським і машинним інтелектом, а також інтелектуальними продуктами, які або створені самостійно, або залучені з боку як засоби формування нової вартості [7, с. 41]. На думку О.Б. Бутніка-Сіверського, інтелектуальний капітал – це створений або придбаний інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, об'єктивований та ідентифікований (відокремлений від підприємства), утримується підприємством (суб'єктом господарювання) з метою ймовірності одержання прибутку (додаткової вартості) [8]. Т.В. Понедільчук за результатами змістовного порівняльного аналізу підходів до визначення інтелектуального капіталу доходить висновку про те, що інтелектуальний капітал можна розглядати як навички, що є власністю організації, яка досліджує і капіталізує ідеї з метою збільшення вартості [9].

За результатами аналізу наведених вище підходів доцільно відзначити такі особливості інтелектуального капіталу як економічної категорії.

По-перше, джерелом формування інтелектуального капіталу підприємств є його персонал. Таким чином, незалежно від кількості виділених у його складі структурних елементів інтелектуальний капітал (зокрема, структурний, клієнтський, процесний) генерується людьми як основною рушійною силою розвитку підприємства.

По-друге, інтелектуальний капітал створюється лише тоді, коли виявляються унікальні навички, знання та вміння працівників, що використовуються для досягнення тактичних та стратегічних завдань підприємства. При цьому про унікальність можна говорити лише з урахуванням досягнутих результатів.

По-третє, результати залучення і використання інтелектуального капіталу підприємства найяскравіше виявляються в процесі створення інтелектуальних активів (більшість дослідників називає такі активи нематеріальними). Як було зазначено вище, результатами застосування інтелектуального капіталу можуть бути і удосконалена структура управління, і відносини з клієнтами. Але спроби вартісної оцінки таких результатів будуть суб'єктивними і суперечливими. Тут варто відзначити, що, на відміну від зарубіжних і вітчизняних авторів, що отожднюють інтелектуальний капітал з нематеріальними активами, автори цієї роботи підкреслюють, що персонал підприємства генерує інтелектуальний капітал, який є джерелом інтелектуальних активів.

По-четверте, результатами застосування інтелектуального капіталу є не всі інтелектуальні активи підприємства, а лише ті, що створені працівниками для підприємства, незалежно від того, чи передбачене це їх професійними обов'язками.

Таким чином, частково поділяючи розглянуті раніше позиції вітчизняних і зарубіжних дослідників, наведемо таке визначення інтелектуального капіталу.

Інтелектуальний капітал – це унікальні знання, вміння та навички персоналу підприємства, використання яких приводить до створення інтелектуальних активів.

З цього визначення випливає, що залучення інтелектуального капіталу приводить до появи інтелектуальних активів, аналогічно до того, як фізичний капітал використовується для придбання більш традиційних активів підприємства, а саме основних засобів та оборотних активів. Різниця між цими процесами полягає в тому, що інтелектуальні активи саме створюються працівниками підприємства. При цьому варто зауважити, що інтелектуальні активи, які придбаються у інших суб'єктів господарювання, також генеруються фізичним капіталом підприємства (рис. 1).

Врахування наведеного раніше визначення інтелектуального капіталу дає підстави стверджувати, що вартість інтелектуального капіталу підприємства дорівнює вартості інтелектуальних активів, створених його працівниками, а відсутність таких активів є свідченням того, що знання, вміння та навички персоналу складно оцінити у вартісному вираженні, тому їх пропонується вважати не інтелектуальним капіталом, а інтелектуальним потенціалом підприємства, який потребує реалізації в майбутньому.

Описаний підхід має певні переваги.

Підприємства отримують можливість оцінити інтелектуальний капітал з використанням чіткого та зрозумілого критерію, а саме вартості інтелектуальних активів, що створені працівниками. Інші можливі позитивні наслідки використання інтелектуального капіталу (підвищення репутації, зростання кількості клієнтів, переваги організаційної структури тощо) не враховуються у статті через складність вартісної оцінки їх впливу на діяльність підприємства.

Визначення вартості інтелектуального капіталу дає можливість ввести його в господарську діяльність підприємств, виділивши його у складі капіталу, а також визначати економічну ефективність використання капіталу цього виду та його вплив на конкурентоспроможність підприємства, про що йтиметься далі.

2. Визначення показників ефективності використання інтелектуального капіталу підприємств.

Під час обґрунтування показників ефективності використання інтелектуального капіталу підприємства важливо враховувати загальне уявлення про ефективність використання економічних ресурсів суб'єктів господарювання, за яким ефективність може бути визначена як відношення економічних вигод від використання ресурсів до витрат, пов'язаних з їх отриманням.

Оскільки вартість інтелектуального капіталу привірюється у роботі до вартості інтелектуальних активів, створених працівниками, в процесі визначення ефективності використання такого капіталу пропонується враховувати такі важливі особливості створення інтелектуальних активів:

– мета створення (активи можуть створюватися як для використання підприємством, так і для реалізації іншим суб'єктам господарювання);

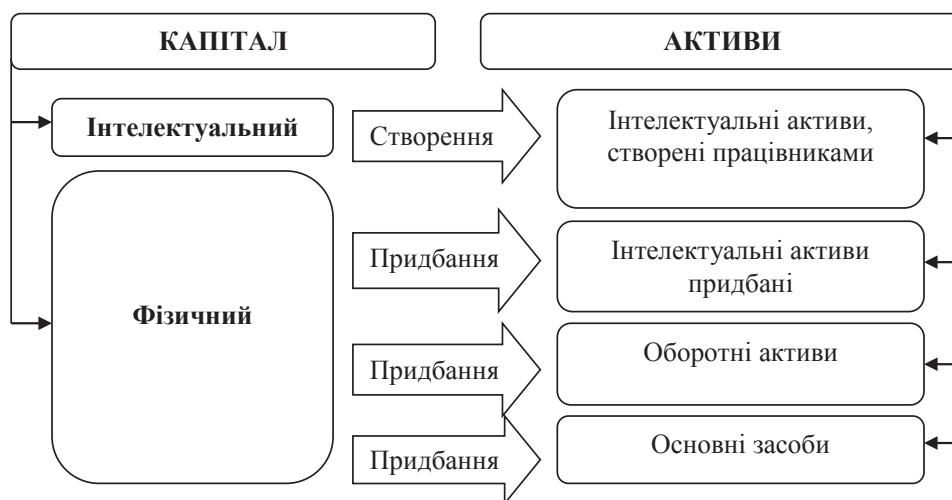

Рис. 1. Інтелектуальний капітал як джерело створення інтелектуальних активів

– обов'язки працівників (створення інтелектуальних активів інколи може передбачатися обов'язками працівників (наприклад, під час розроблення програмних продуктів), або такі активи можуть бути створені за власною ініціативою працівників).

Розглянемо кожен з описаних випадків більш детально.

Якщо інтелектуальні активи створюються для внутрішнього використання, їх вартість здебільшого оцінюється витратними методами, оскільки застосування доходного підходу до оцінки активів ускладнюється наявністю проблем, що виникають у процесі виділення частки економічних вигод, що припадає саме на активи, про які йдеться. З іншого боку, застосування методів порівняльного підходу до оцінки активів практично неможливе через їх унікальність та відсутність об'єктів-аналогів. Якщо інтелектуальні активи створюються для реалізації іншим суб'єктам господарювання, їх вартість здебільшого визначається використанням методів доходного підходу (методи звільнення від роялті, капіталізації надлишкових прибутків, дисконтування грошових потоків тощо). Крім того, в разі реалізації інтелектуальних активів іншим суб'єктам господарювання їх створення, як правило, є обов'язками працівників підприємства.

Якщо інтелектуальні активи створювалися працівниками за власною ініціативою, підприємство, як правило, сплачує їм винагороду в обмін на права використання таких активів (інакше можливі позови до суду, що підтверджується досвідом країн з розвиненою ринковою економікою та високим рівнем організаційної культури). В разі створення інтелектуальних активів у межах професійних обов'язків працівників підприємство сплачує їм заробітну плату. Крім того, створення інтелектуальних активів на професійній основі передбачає врахування витрат підприємства на навчання персоналу.

Якщо інтелектуальні активи створюються для власного використання, економічний ефект може досягатися за рахунок економії робочого часу, зниження витрат, зростання продуктивності праці тощо. Такий ефект обов'язково матиме місце, бо інакше втрачається економічний сенс створення інтелектуальних активів для внутрішнього використання. Складність визначення ефекту в цьому разі полягає в тому, що він залежить від виду активів та специфіки діяльності підприємства, тому може бути формалізований лише в загальному вигляді. При цьому ефективність використання інтелектуального капіталу визначатиметься як відношення економічного ефекту від їх використання до вартості створення, що визначена методами витратного підходу. Якщо ж йдеться про реалізацію інтелектуальних активів іншим підприємствам, розрахунок ефективності використання інтелектуального капіталу передбачає зіставлення їх вартості, що визначена з використанням доходного підходу, з їх вартістю, що визначена з використанням витратного підходу.

Ще однією важливою відмінністю інтелектуальних активів, що створюються для реалізації іншим підприємствам, від таких, що створюються працівниками для внутрішнього використання, є те, що у другому випадку економічний ефект від використання активів виявляється протягом усього терміну їх використання, тоді як у разі реалізації активів іншим суб'єктам підприємство здебільшого отримує економічні вигоди у певному періоді.

З урахуванням викладеного вище наведемо співвідношення для визначення ефективності вико-

ристання інтелектуального капіталу підприємства (1–4):

$$E_{IK(B)}^{ВП} = \frac{n \times \Delta e}{M+B+I}, \quad (1)$$

$$E_{IK(\Pi)}^{ВП} = \frac{n \times \Delta e}{M+3\Pi+H+I}, \quad (2)$$

$$E_{IK(B)}^P = \frac{ВДП}{M+B+I}, \quad (3)$$

$$E_{IK(\Pi)}^P = \frac{ВДП}{M+3\Pi+H+I}, \quad (4)$$

де $E_{IK(B)}^{ВП}$ – ефективність використання інтелектуального капіталу підприємств, якщо інтелектуальні активи створюються працівниками за власною ініціативою та для внутрішнього використання на підприємстві, частка одиниці;

$E_{IK(\Pi)}^{ВП}$ – ефективність використання інтелектуального капіталу підприємств, якщо інтелектуальні активи створюються працівниками в межах професійних обов'язків та для внутрішнього використання на підприємстві, частка одиниці;

$E_{IK(B)}^P$ – ефективність використання інтелектуального капіталу підприємств, якщо інтелектуальні активи створюються працівниками за власною ініціативою для реалізації іншим суб'єктам господарювання, частка одиниці;

$E_{IK(\Pi)}^P$ – ефективність використання інтелектуального капіталу підприємств, якщо інтелектуальні активи створюються працівниками в межах професійних обов'язків для реалізації іншим суб'єктам господарювання, частка одиниці;

n – термін використання інтелектуальних активів підприємства, років;

Δe – економічний ефект від використання інтелектуальних активів підприємства, тис. грн.;

M – матеріальні витрати, пов'язані зі створенням інтелектуальних активів підприємства, тис. грн.;

$ВДП$ – вартість створених інтелектуальних активів, визначена з використанням методів доходного підходу, тис. грн.;

B – загальна сума винагороди працівникам підприємства в разі створення інтелектуальних активів, тис. грн.;

3Π – заробітна плата працівників, що займаються створенням інтелектуальних активів, тис. грн.;

H – витрати на навчання персоналу, тис. грн.;

I – інші витрати на створення інтелектуальних активів підприємства, тис. грн.

На основі співвідношень (1–4) можна визначити загальний показник ефективності використання інтелектуального капіталу підприємства (5):

$$E_{IK} = \frac{n \times \Delta e + ВДП}{ВВП}, \quad (5)$$

– визначити ефективність інтелектуального капіталу, а з огляду на отримані результати обґрунтувати управлінські рішення, що стосуються підвищення кваліфікації персоналу, з метою створення інтелектуальних активів як для внутрішнього використання, так і для реалізації іншим підприємствам;

– порівнювати ефективність використання різних ресурсів та видів капіталу підприємства для обґрунтування напрямів інноваційного розвитку підприємств в умовах «нової економіки»;

– використовувати показники ефективності використання інтелектуального капіталу в процесі визначення конкурентоспроможності підприємства, а також оцінювати вплив інтелектуального капіталу на загальну ефективність підприємства.

3. Застосування показників ефективності використання інтелектуального капіталу підприємств у процесі визначення їх конкурентоспроможності.

Таблиця 1

Основні чинники конкурентоспроможності підприємства та показники, що їх характеризують

Фактори конкурентоспроможності	Показники
Інноваційна активність	Загальна ефективність використання інтелектуального капіталу (5)
Фінансування діяльності	Збалансованість грошових потоків (співвідношення позитивних та негативних грошових потоків підприємства)
Загальна ефективність діяльності	Операційні доходи на одиницю операційних витрат
Технічне забезпечення діяльності	Співвідношення початкової вартості введених та списаних основних засобів
Ефективність маркетингу	Темпи зростання обсягів реалізованої продукції в натуральному вираженні або темпи зростання кількості клієнтів
Ринковий статус	Частка підприємства на регіональному ринку або серед найбільш впливових конкурентів
Врахування інтересів акціонерів	Дивіденди на одиницю статутного капіталу
Репутація у ЗМІ	Визначається на основі аналізу публікацій про підприємство на основі бальної оцінки із залученням потенційних клієнтів як респондентів

За результатами аналізу сучасних публікацій з питань визначення конкурентоспроможності підприємств можна умовно поділити авторів наукових робіт на групи залежно від того, яким методом визначення конкурентоспроможності вони віддають перевагу.

Найбільш поширеним є підхід, за якого конкурентоспроможність підприємства визначається на основі розрахунку коефіцієнтів, що характеризують його діяльність за певний період. Наприклад, С.Г. Кафлевська та Т.І. Ганжа у роботі [10] спираються на теорію ефективної конкуренції, визначаючи конкурентоспроможність підприємства з використанням системи коефіцієнтів за такими напрямками, як ефективність виробничої діяльності, фінансовий стан, збут продукції та якість продукції. Такі автори, як О.С. Харитонова та Д.В. Яцковий, також наводять показники для оцінки конкурентоспроможності, але, на відміну від попередніх вчених, не розраховують конкурентоспроможність певного суб'єкта господарювання [11; 12, с. 186–188].

В.Д. Пантелеев, С.В. Беляєва та Т.Л. Зубко демонструють застосування математичних методів для визначення конкурентоспроможності підприємств [13, с. 12–15; 14, с. 78–80].

Крім того, деякі публікації не містять авторських пропозицій, бо присвячені питанням класифікації методів оцінки конкурентоспроможності. Прикладом такої роботи може вважатися публікація А.О. Левицької [15, с. 159].

Підхід, що передбачає визначення рівня конкурентоспроможності підприємств на основі розрахунку показників їх діяльності, на нашу думку, є найбільш перспективним, оскільки: а) дає змогу змінювати набір показників, що використовуються для розрахунків, залежно від специфіки діяльності конкретного підприємства; б) є порівняно простим у застосуванні для спеціалістів-практиків; в) результати визначення показників підприємства в разі потреби можуть використовуватися для визначення інтегрального показника конкурентоспроможності з використанням таксономічного аналізу, методу «багатокутника конкурентоспроможності» або іншого методу інтегральної оцінки, крім тих, що передбачають використання результатів експертних оцінок.

З метою ілюстрації прикладу застосування показника ефективності використання інтелектуального капіталу підприємства в процесі визначення його конкурентоспроможності наведемо перелік основних факторів конкурентоспроможності підприємства та показників, що в узагальненому вигляді відображають їх вплив на діяльність підприємства (табл. 1).

Варто відзначити, що наведений перелік факторів і показників може бути розширений з урахуванням потреб та особливостей функціонування конкретних підприємств. Щодо методів розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності, то для цього можна використовувати як таксономічний аналіз, так і метод радара, оскільки перший передбачає стандартизацію первинних даних для коректності їх порівняння, а другий – переведення у лінійні одиниці виміру.

Це дасть змогу врахувати в процесі визначення інтегрального показника конкурентоспроможності підприємств не лише фактори, що характеризуються наведеними показниками, але й репутацію підприємства, що може бути визначена лише з використанням результатів експертних оцінок.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

На основі результатів аналізу поглядів зарубіжних і вітчизняних дослідників щодо сутності інтелектуального капіталу пропонується визначити його як унікальні знання, вміння та навички персоналу підприємства, використання яких приводить до створення інтелектуальних активів. При цьому вважається, що вартість інтелектуального капіталу дорівнює вартості створених працівниками інтелектуальних активів. На нашу думку, таке визначення дає змогу оцінити інтелектуальний капітал та ввести його в господарську діяльність підприємств як елемент їх сукупного капіталу.

Обґрунтовано тезу про те, що визначення ефективності використання інтелектуального капіталу підприємства залежить від мети створення інтелектуальних активів та обов'язків працівників, а також запропоновані визначення для розрахунку ефективності використання капіталу з урахуванням перелічених особливостей. Крім того, за результатами узагальнення показників ефективності використання інтелектуального капіталу (1–4) запропоновано загальний показник його ефективності (5), який, на думку авторів, може використовуватися в процесі визначення конкурентоспроможності підприємств.

З метою ілюстрації застосування показника ефективності використання інтелектуального капіталу підприємства в процесі визначення його конкурентоспроможності представлено показники, що відображають вплив найважливіших факторів конкурентоспроможності підприємства на його конкурентний статус (табл. 1). При цьому вважається, що ефективність використання інтелектуального капіталу є узагальнюючим критерієм інноваційної активності підприємства, оскільки така активність, на думку авторів, передбачає створення працівниками підпри-

емства інтелектуальних активів, наявність і використання яких свідчать про успішне застосування підприємством інтелектуального капіталу.

Для розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства з урахуванням показників, наведених у роботі, рекомендується використовувати таксономічний аналіз або метод багатокутника (радар) конкурентоспроможності. Практичне застосування результатів роботи на прикладі конкретних підприємств ускладнюється необхідністю врахування їх репутації у засобах масової інформації, але може бути темою окремого дослідження за умови наявності необхідної первинної інформації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гэлбрейт Д. Экономические теории и цели общества / пер. с англ.; под ред. Н.Н. Иноземцевой. Москва: Прогресс, 1979. 406 с.
2. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал. Ключ к успеху в новом тысячелетии / пер. с англ. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 287 с.
3. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / пер. с англ.; под ред. В.В. Ноздриной. Москва: Поколение, 2007. 368 с.
4. Эдвинсон Л., Мэлоун М. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости капитала / пер. с англ.; под ред. В.Л. Иноземцева. Москва: Прогресс, 2000. 318 с.
5. Sveibi K.E. Monitor nematerialnyh aktiviv [The intangible asset monitor]. URL: https://www.researchgate.net/profile/Karl_Erik_Sveiby/publication/235281277_The_Intangible_Assets_Monitor/links/55533d7108ae6943a86dc179/The-Intangible-Assets-Monitor.pdf.
6. Мельник Л.Г., Ильяшенко С.В., Касьяненко В.М. Экономика информации и информационные системы предприятия: учебн. пособ. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2004. 400 с.
7. Кендюхов О.В. Интеллектуальный капитал предприятия: методология формирования механизма управления: монография. Донецк: ДонУЕП, 2006. 307 с.
8. Бутник-Сиверський О.Б. Интеллектуальный капитал (теоретический аспект) . URL: http://www.ipdo.kiev.ua/files/articles/butnik-siverskiy_intelektual_capital_theoretical_aspect.doc.
9. Понедільчук Т.В. Интеллектуальный капитал: суть и методы оценки. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3288>.
10. Кафлевська С.Г., Ганжа Т.І. Оцінка конкурентоспроможності підприємств за допомогою методики теорії ефективної конкуренції. Збірник наукових праць ВНАУ. 2012. № 4. С. 80–85.
11. Харитонов О.С. Кількісні показники оцінки конкурентоспроможності підприємств машинобудівного комплексу регіону. Ефективна економіка. 2011. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_1_10.
12. Яцковий Д.В. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 4. С. 183–188.
13. Пантелеев В.Д. Оцінка конкурентоспроможності підприємства (методологія простого рішення). Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2008. Вип. 2 (45). С. 10–16.
14. Беляева С.В., Зубко Т.Л. Методика визначення конкурентоспроможності підприємства (практичний аспект). Інноваційна економіка. 2013. № 7. С. 72–78.
15. Левицька А.О. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства: вітчизняні та закордонні підходи до класифікації. Mechanism of Economic Regulation. 2013. № 4. С. 155–163.

УДК 005.658

Ермак С.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва і торгівлі
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
(м. Кривий Ріг)*

СИСТЕМАТИКА ІННОВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті проведено аналіз наявних у науковій літературі трактувань терміна «інноваційний механізм». Запропоновано авторське визначення інноваційного механізму управління підприємством. Розглянуто можливі рівні функціонування інноваційного механізму, а саме макрорівень, регіональний рівень та внутрішньофірмовий рівень. Досліджено взаємозв'язок елементів функціонального забезпечення інноваційних механізмів та стадій розвитку підприємства. Структуровані інноваційні механізми управління за п'ятьма основними елементами, виділено їх основні складові. Систематизовано види інноваційних механізмів економічного управління підприємством на основі їх основних складових.

Ключові слова: інноваційний механізм, економічне управління, функціональне забезпечення.

Ермак С.О. СИСТЕМАТИКА ИННОВАЦИОННЫХ МЕХАНИЗМОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье проведен анализ существующих в научной литературе трактовок термина «инновационный механизм». Предложено авторское определение инновационного механизма управления предприятием. Рассмотрены возможные уровни функционирования инновационного механизма, а именно макроуровень, региональный уровень и внутрифирменный уровень. Исследована взаимосвязь элементов функционального обеспечения инновационных механизмов и стадий развития предприятия. Структурированы инновационные механизмы управления по пяти элементам, выделены их основные составляющие. Проведена систематизация видов инновационных механизмов экономического управления предприятием на основе их основных составляющих.

Ключевые слова: инновационный механизм, экономическое управление, функциональное обеспечение.

Yermak S.O. SYSTEMATICS OF INNOVATIVE MECHANISMS OF ECONOMIC MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE

The article analyzes the definitions of «innovative mechanism» existing in the scientific literature. In the article suggested author's definition of innovation mechanism of enterprise management. Possible levels of functioning of the innovation mechanism, namely, macro-regional, on the intra-firm, are considered. The interconnection of elements of functional support of innovative mechanisms and stages of enterprise development is explored. The innovative management mechanisms are structured around five main elements, their main components are highlighted. The types of innovative mechanisms of economic management of an enterprise are systematized on the basis of their main components.

Key words: innovative mechanism, economic management, functional support.